

Ledare

En förhalning, förklarade poeten och arkitekten Björner Torsson för mig i ett mail, innebär i nautiska sammanhang inte en avsiktlig försening utan att ett fartyg flyttas från en kajplats till en annan. En längre förflyttning skulle kunna kallas en sjöförhalning, och det var vad Stockholms stadsmuseum gjorde när de på 1980-talet i samarbete med Waxholmsbolaget anordnade utflykter till sjöss i Stockholms omgivningar. ”En författare (i det här fallet jag BT) inbjöds ledsaga en specialtur med s/s Blidösund, varvid jag berättade så att säga *in situ* om Almqvists dramatiska texter och Stockholms stränder. Det var ju som hittat!”

Färden inleddes vid Stadshuskajen, slutade vid Karl XII:s torg och tog en dryg timma. Ombord på båten berättade Björner Torsson om det Stockholm som var Carl Jonas Love Almqvists, både hans eget 1800-tals Stockholm och den lite mindre 1700-talsstad han placerade flera av sina romaner i. Inledningsvis kom naturligtvis öppningsscenen i *Det går an* till användning, och när båten kommit så långt att Södermalm låg på babordssidan och Djurgården akteröver lät Torsson sin publik få höra flera citat ur den sena romanen *Herrarne på Ekolsund*, där mycket av den dramatiska handlingen utspelar sig i de södra delarna av Gamla Stan.

Björner Torsson ledde sin ”sjöförhalning med C.J.L. Almqvist” under två somrar och publicerade senare en innehållsrik tryckt version av guidningen i den av Magnus Bergh redigerade antologin *Stockholm mellan pärmarna* (1998). Det är knappast en bok alla Almqvistläsare känner till, och inför omtrycket här i *Almqvistiana* har dessutom Olof Holm gått igenom citaten och flyttat över dem till den form texterna har i *Samlade verk*. Tack för hjälpen! Utöver mina egna fotografier av fasader och husdetaljer i de kvarter som beskrivs i *Herrarne på Ekolsund* illustreras Torssons text av kartor från den tidsperiod Almqvist skildrar, Carl Akrells *Plan af Stockholm* från 1805 och Sophia Ahlboms *Plan-karta* från 1838. Den topografiskt intresserade rekom-

menderar jag att besöka nätsajten Stockholmskällan och undersöka möjligheten att jämföra kartor från olika tider (<https://stockholmskallan.stockholm.se/teman/jamfor-historiska-kartor/>). Det är remarkabelt stora förändringar som Sveriges huvudstad genomgått under de senaste seklerna, och Almqvist är en av de författare som beskrivit transformationerna i detalj.

Det visade sig att det här numret av *Almqvistiana* formade sig till att bli ett nummer inte bara om Almqvist och Stockholm utan om Almqvist och vad vi kan kalla platsens ande. Här beskriver Anna-Karin Palm, som nyligen gett ut en uppmärksammas biografi över Selma Lagerlöf, i en fin ungdomlig fantasi ett nattligt möte med Almqvist och hans författar- och ämbetskollega Erik Johan Stagnelius. Och i ett mycket aktuellt bidrag visar konstnären Ida Pettersson sina skisser till och beskriver sina tankar bakom den utsmyckning hon gjort av entrén till Klingsborgsskolan i Norrköping, en tredelad skulpturgrupp som utgår från Tintomaragestalten i Almqvists *Drottningens juvelsmycke*, en roman som ju till väsentlig del spelar i de närbelägna Kolmårdsskogarna. Petterssons utsmyckning invigs i augusti 2020 och bidrar inte bara till att knyta författaren Almqvist till en av de platser han levandegjort, utan också till att än en gång föra hans författarskap in i samtiden.

Jonas Ellerström

BJÖRNER TORSSON

Staden i Törnrosens bok

Sjöförhalning med C.J.L. Almqvist

Ett vackert sätt att skaffa sig perspektiv på Stockholm, malmarnas bebyggelse och de grönskande omgivningarna, årsringarna i stadens tillväxt, är att se den från dess egna vatten. Vi ska om en stund följa med s/s Blidösund på en förhalning från Stadshuskajen till Skeppsbron, i en långsträckt lov kring Södermalm och genom Danviks kanal ut i Saltsjön. Carl Jonas Love Almqvist blir vägvisare, med sitt verk och sin detaljerade kunskap om huvudstaden.

Stockholm hos Almqvist omfattar i tiden cirka hundra år – andra delen av 1700-talet, som ofta erbjuder de miljöer där historierna utspelar sig, samt första halvan av nästa sekel, som är tiden för hans liv som stockholmare och scenen för hans mindre romantiska författarskap och hans journalistik. – Det är ett märkligt förhållande att Almqvist fångar oss ännu, genom sin list och osäkerhet, sin oro, sökandet i gamla gränder och skogar efter svar på frågor om skuld och frihet, om motsättningar i människornas inre. Berättelserna om Tintomara och Amorina angår lika mycket dagens läsare som 1800-talets. Andra texter tycks ha glömts kvar där de skrevs och måste grävas fram ur arkivens djup.

Almqvist föddes 1793, året efter Gustaf III:s död, i ett numera rivet hus på Drottninggatan 77. Ett par år senare flyttade hans familj till Antuna gård i Eds socken utanför Stockholm. I början av 1810-talet är Almqvist emellertid tillbaka i huvudstaden och bor där, med olika avbrott, fram till 1851. Misstänkt för reversförfalskning och mordförsök flyr han då till Amerika, där han stannar i fjorton år.

Almqvists kunskap om Stockholm, stadens historia, kuriösa händelser, intriger och människoöden är omfattande, också hans kännedom om gator, gränder och hus. Detta är viktigt för framställningen

i hans dramer och romaner. Detaljerad och nästan dokumentär beskrivning av olika platser bildar ramen kring de mest fantastiska förlopp. En kvardröjande romantisk tradition och den nya tidens borgerliga realism skiljer sig inte åt i Almqvists författarskap. Han låter dem skickligt överlappa varandra, fantast och journalist på samma gång. För en dåtida läsare måste detta ha gett en stark närvarokänsla åt de märkliga ting Almqvist hade att berätta.

Också idag finns denna dokumentära verkan kvar. Att läsa Almqvist är ett sätt att lära känna inte bara ett Stockholm som var, utan också ett som till stora delar finns kvar. Den gamla Operan, där mordet på Gustaf III ägde rum, har visserligen rivits, men det är ännu möjligt att gå samma gator i Gamla Stan och på Norrmalm, där grevarna Thott i romanen *Herrarne på Ekolsund* är med om sina nattliga äventyr. Och så exakta är Almqvists beskrivningar i *Drottningens juvelsmycke* att man kan följa Tintomara i flykten ur Operahuset och genom stadens gator på Adelcrantz' ritningar och på kartor över Stockholm från tiden kring år 1800.

För att nu börja färden västerut över Riddarfjärden, låter vi s/s Blidö-sund lämna från kajen vid Klara Mälarstrand. Då ser vi på lagom avstånd inledningsscenen i *Det går an* från 1839.

En skön torsdagsmorgon i juli månad strömmade mycket folk förbi Riddarholmskyrkan i Stockholm och skyndade utför backen emellan Kammarrätten och Statskontoret, för att i rättan tid hinna ned till Mälarstranden, där ångbåtarne lågo. Alla hastade till Yngve Frey, lupo in över landgången med snabbhet, ty tiden till avresan var redan slagen, och ångkaptenen kommenderade "främmande från bord!"

De främmande togo därför ett kortvulet avsked av sina bortresande vänner och återgingo på stranden. Landgången drogs in och ångbåten lade ut. Efter några minuter var den långt borta på vattnet.

"Förgäves! det är för sent, min fru!" muttrade en och annan resande skalkaktigt mellan tänderna, då ett åldrigt fruntimmer sågs komma ned på Riddarholmsstranden, och med näsduksviftningar och häftiga åtbörder gav tillkänna, att hon var en passagerare, som

borde med. Ingen slup fanns tillreds vid landet, och ångbåten själv var kommen mitt för Owens, ja, sköt pilsnabb förbi Garnisonssjukhuset.

Dock väckte det en viss, ehuru hastigt övergående rörelse hos de resande, då de hörde ett par halva utrop: ”Moster! Moster!” ifrån en ung passagererska på fördäcket, vilken tycktes för skam skull icke vilja ropa högt, men som man dock förstod på ett ledsamt sätt hava blivit skild från en sin släkting, troligen ett påräknat och för henne angeläget resesällskap.

Som bekant får Sara Videbeck ganska snart ett annat sällskap på färden in i Mälaren och berättelsen utvecklar sig till ett av de mer omtalade exemplen i den svenska sedehistorien. – Man märker hur noggrant Almqvist tar fäste i stadens topografi. Först nämner han Owens mekaniska verkstad, som låg alldeles i början av Kungsholmsstranden, just där Samuel Owens gata ligger idag. Owen hade kommit till Sverige i början av 1800-talet för att installera en ångmaskin till Eldqvarn på nuvarande Stadshustomten. Han startade sin verkstad på den plats som längre fram blev Myntverket på Kungsholmen. Eldqvarn, för övrigt, var den första ångdrivna kvarnen i Sverige och brann sedermera ner, återuppfördes 1878 och drevs sedan till 1902. Den revs slutligen 1911 för att ge plats för Stadshusbygget, färdigt 1923 efter ritningar av Ragnar Östberg. – Innanför bron till Tegelbacken utbredde sig på den tiden Klara Sjö, innefattande ett område som idag upptas av Centralstationens stora komplex och det nybyggda Blekholmskvarteret.

Innan vi helt tappar ögonkontakten med Riddarholmen där akteröver kunde vi följa Almqvist på en tänkt promenad, som stod införd i Aftonbladet i januari 1840:

Ingenting är roligare, än att göra ingenting; men i själva verket är det ändå förbaskat ledsamt. Konsten måste således bestå uti att hitta på någonting, som är så pass intet, att det medför hela nöjet av il dolce far niente, men ändock icke ända till den grad är ingenting, att det förekommer tråkigt. En så mysteriös mellansort kan ej annat vara än en promenad.

Almqvist föreställer sig en herre med paraply, spirituellt utseende, fina kinder, stövlar och galoscher, på väg över Riddarhustorget i Stockholm. Där grips denne av en viss tveksamhet om hur han ska gå vidare: "Han kom, liksom tiden, inte ur fläcken." Plötsligt hörs emellertid hurrarop från Riddarholmen – man har just lagt sista handen vid en ny spira till Riddarholmskyrkan. Han går alltså ditåt:

Den promenerande personen, som nu hunnit över Riddarholmsbron, lämnade denna gång själva det stora Geijerska huset till vänster utan all annan känsla än den av "åh lappri!", så vidgades hans bröst av kyrktankar och han gick med sådan fart upp mot plankskräpet vid tornfoten, att han höll på att slå omkull sig. Han beslöt då att se på marken i stället för på tornspiran; ty, tänkte han, faller jag framstupa på mitt ansikte, så ser jag sedan ingenting av det som finns i himlavalvet. Alltså kom han lyckligen fram till nejden av Kammarrätten, och vände sig då om åt vänster, för att från detta håll taga perspektivet av det nya tornet, men stod det nu så

nära, att han icke kunde få sikte på spetsen utan att lägga huvudet så omänskligt bakut, att hatten föll av.

Han stiftar därpå tillfällig bekantskap med en flicka, matkurir åt byggarbetarna, som har sin moster, Elsa, i Kåkbrinken och vill följa med henne hem. De tar vägen förbi flanörens bostad...

Den sysslöse promenadmakaren, som bekommit en outgrundlig nyfikenhet att se den hurtiga och vackra lilla trasvargens moster, samt förnimma på vad sätt hon födde sig och hushållade, gick i hast upp i sitt logis vid Stora Nygatan, omklädde sig i sin gamla, fula, bruna syrtut, tog sin hatt No 2 av luggsliten kaliber, samt en aktningvärd kapp, ifall något slikt skulle behövas i Kåkbrinken.

Stockholms gatunät på Almqvists tid är, med undantag för Staden mellan broarna, fastlagt genom Claes Flemings 1600-talsplan, en rätvinklig ordning bruten över Brunkebergsåsen. Kajer fanns bara på Stadsholmen och Riddarholmen. I övrigt var det en oreglerad strandlinje, där tomter och bebyggelse gick ner till Mälaren eller Saltsjön, ofta för verksamheter som var beroende av tillgång till vatten: garverier, brännerier, glasbruk och varv. – En bild av Elias Martin från Kungsbacken på Drottninggatan kan ge en föreställning om skalan och hushöjderna. Stora delar av malmarna var fortfarande obebyggda, ängsmark, odlingar och tobakslador. Stadssilhuetten präglades av kyrkorna och kvarnarna.

Staden befolkning ökade långsamt från 75 000 i slutet av 1700-talet till 100 000 vid mitten av nästa sekel. Dödligheten var dubbelt så hög som på landsbygden i Mälardalen, bl a beroende på trångboddheten och de usla hygieniska förhållandena. 1834, samma år som Almqvists *Drottningens juvelsmycke* kom ut, härjade koleran och tog livet av var tjugonde invånare i staden. Detta hör alltså till den yttre ramen för Almqvists författarskap.

Almqvists morfar, Carl Christoffer Gjörwell, var kunglig bibliotekarie och hade en bokhandel vid Riddarhustorget, välkänd som skval-lercentral för det övre skiktet av den tidens stockholmare. Till hans

rika umgänge hörde personer som Johan Tobias Sergel, Elias Martin och Louis Jean Desprez. Man kan föreställa sig att Almqvist i sin ungdom haft mycket att avlyssna och lägga på minnet när han var hos morfadern på besök. Mormodern hade deltagit i den beramade Operamaskeraden 1792 och kunde säkert berätta om mordet på Gustaf III. Morfadern var avlägsen släkting till kungamördaren Anckarström och hade varit vittne till dennes avrättning på Galgbacken vid Skanstull.

Vi lämnar Riddarfjärden om aktern, rundar Långholmen och Reimersholme och tar oss in i Liljeholmsviken. Pålsundet hette på Almqvists tid Spinnhusviken efter Spinnhuset på Långholmen, inrättat 1724. Det var främst avsett för kvinnliga brottslingar och lösdriver-skor, men hyste också gubbar och barn som tagits för lösdriveri. – Spinnhusbyggnaden, sedan länge ombyggd och tillbyggd, inrymmer idag vårdshus och konstnärsateljéer.

Vi färdas nu genom Årstaviken med Södermalm på babordssidan och Årsta på den andra. Brännvinsbrännerier låg lite varstans vid Stockholms stränder vid 1700-talets slut, genom beslut av Gustaf III om statligt monopol. Det vid Årsta hörde till de mer bekanta.

Passagen från Årstaviken till Hammarby Sjö utgörs sedan 1920-talets slut av en kanal med sluss som vi nu tar oss igenom. Härövanför ligger Skanstull, där konungamördaren Anckarström halshöggs och steglades den 27 april 1792. – Längre fram ligger sedan Danvikens tull och ett utlopp i Saltsjön. Det välkända hospitalet som inrättades där i närheten redan på medeltiden efter en flyttning från Helgeands-holmen blir scenen för huvudpersonens fängelsevistelse i Almqvists drama *Amorina. Den förryckta frökens lefnadslopp och sällsynta bedrifter* – *Det stora dårhuset tillägnad*, i en första version 1822, senare reviderad och publicerad 1839.

Historien har skräckromantikens alla ingredienser av kärlek, svartsjuka och död. Amorina är styvdotter till den koleriska kyrkoherden i Danderyds prästgård, men i verkligheten barn till greve Falkenburg, vilkens två söner – Vilhelm ädel, Rudman svekfull – under berättelsens gång båda åtrår henne. Amorina själv förorsakar sin

älskade moders död, hon flyr prästgården och vandrar omkring som exalterad förkunnerska, men hamnar till slut i fängsel på Danvikens hospital. Hennes kusin Johannes, en blodtörstig våldsverkare, bryter sig in och befriar henne inför dramats ruskiga final. Amorina flyr i en liten båt till Djurgårdssidan, bara för att sammanträffa med den förvirrade greve Rudman.

Frisk luft doftar över nejden. Det är en trakt utanför Stockholm, vid Djurgården. Ännu blåser ingen vind på sjön, utan den ligger klar som en fés spegel och stränderne se sig i den. I dag är första maj. En båt ligger vid Täckas udden på Djurgården. På stranden kommer Rudman, vankande mellan träd och stenar, än snabb, än undransvärt långsam; hasiga strumpor, inga skor, nattrock, en halsduk lindad till nattbindel omkring huvudet. [...] Från en annan sida av Djurgården nalkas till stranden Amorina, framkommande lik en dröm ur den dunkla skogen. Endast klädd av dagern, går hon som en majånga över jorden. [...] Vid hennes fötter, om handlovar och liv rassla kedjorna efter henne. Hon stiger ner i jullen, som ligger vid udden.

Vi kan lätt föreställa oss denna scen, på ett visst avstånd i rummet och tiden. – Greven stiger också i båten. Medan den glider ut i vattnet hamnar Amorina och Rudman i en vildsint ordväxling. I slagsmålet välter båten och båda drunknar. Båten slås sönder mot Djurgårdsstrandens vassa stenar. – ”Små barn, som gingo ned till sjön att leka, togo av båtens spillror och byggde sig hus bland körvel och nässlor. Av andra spillror täljde de sig trähästar.”

Inte så långt därifrån, på dåvarande Ladugårdslandet, utspelar sig stora delar av romanen *Syster och bror. En av Stockholms hemligheter* (1847). Intressant är en jämförande karaktäristik som Almqvist i en passus gör av olika stadsdelar i Stockholm och de boende där. Han skriver:

Man skulle kunna säga, att Stockholm hyser flera folkslag. De, som bo på Södermalm, särdeles i vissa fabrikstrakter, äro av ett annat

lynne än Norrmalmsboerne. Ladugårdslandets invånare, genom den täta inblandningen och oavbrutna bekantskapen med de här garnisonerade trupperna, framstå mycket olika både emot folket på Söder, Norr, i Staden och på Kungsholmen. Själva inbyggarna i en och samma stadsdel, men i skilda församlingar, hava någonting avstickande sinsemellan. Folket i St. Johannis, uppåt Dödgrävargränden, Nya vägen och Norra Tullportsgatan, kunna icke jämföras med Klaraboerne; och det ej blott till följe av levnadsvillkorens mindre höjd, men genom ett skiljaktigt skaplynne. [...] Emellertid kan det icke nekas, att vissa mindre trakter om sig fått ett fult rykte, såsom hemvister för laster och brott. Man talar om Tyskbagarbergen emellan Ladugårdslandstullen och Lill' Jans forna krog. Flere mörka tillhåll längst ut på Söder, likasom långt upp på Norr, lära ock hava en i polisen antecknad karaktär.

I romanen *Herrarne på Ekolsund* (där handlingen utspelar sig 40 år tidigare) återfinns en annan kommentar om Tyskbagarbergen som blixtbelyser motsättningar mellan tyska och franska kulturinflytanden i huvudstaden vid denna tid. Samtalet mellan bröderna Thott ger också ett bidrag till etymologin för Tyskbagargatan:

Här är hvitt bröd af den der nya sorten som Tessin infört modet af och låtit oss smaka på, från Frankrike. Nu duger icke Svensk limp mera; det skall vara "Franskt bröd", gudbevars! Nå ja, det är godt. Det är i sanning ypperligt. Du känner väl Franska bagaren i Clara Vattugränd, som Tessin inkallat? – Jag tycker mera om våra Tyska bagare; och skulle också kung Fredrik aldrig hafva skaffat Stockholm något mera, så vill jag ändå prisa honom. Gif mig en bit surlimpa. Så grefve jag är, tycker jag mest om snut, när jag är hungrig. – Men du skall få erfara, Tage, att våra Tyska bagare endag blifva förviste till Ladugårdslandsbergen, och förbjudna att baka annorstädes än i trakten af sin Väderqvarn der. Det är likväl hårdt! Men dit går det, om Franska systemet får behålla öfvertaget.

Franska systemet fick behålla övertaget. Kvarnen och bagerierna gav namn åt en gata på dagens Östermalm. Almqvist visste det redan.

Vi har nu med vår ångbåt färdats ett stycke in mot staden; då har vi Djurgården på styrbords och Södermalm på babords sida. En intressant passage i Almqvists roman *Smaragdbruden* från 1845 utspelar

sig häromkring. Inledningen är förlagd till Djurgårdsslätten, där huvudpersonen, Gustaf Carl Mannerskog, vid ett besök på Klingbergs vid Blå Porten, kommer över ett papper som ska leda honom till den dåförtiden mycket omtalade Lambertska skatten, via ett skrin som är gömt på Katarina kyrkogård. Han gör först ett besök vid Lidingöbro innanför Blockhusudden, för att skaffa en nyckel till skrinet; därefter tar han sig över till Stadsgården på Södersidan med hjälp av en rodd-armadam. – Vi kommer här in i Andra bokens andra kapitel, med en intrikat beskrivning av promenaden uppför backarna till Söders höjder, långt före Katarinahissens tid:

De höga trapporna – vid avlidne assessor Dubbs, numera herr Häggs, stora hus – förde, där den resande nu befann sig, genaste vägen ifrån Stadsgårdshamnen till Glasbruksgatan. Onekligen hade han, med den tur, han tagit, ändock gjort en liten krok. Han kunde ej komma till Katarinæ kyrka, utan att nu först på Glasbruksgatan vika till vänster, och således gå något tillbaka emot den riktning, vari han sjöledes kommit. [...] Snart beträdde han den så högst pittoreska vägen eller delen av Glasbruksgatan, som på ena sidan om sig har den höga, lodrätt stupande klippväggen. Snart såg han sig ånyo framför en hel series karakteristiska uppgångar, vilka dock blott bära det anspråkslösa namnet ”Norra trapporna”; och han valde att skynda uppför dem, hellre än att gå hela Glasbruksgatsbacken fram till finska bastun, där han dessutom tyckte sig se några misstänkta personer stå och fundera utanför Dohlströms. Utan hinder passerade han Franska bukten och kastade ett par hastiga blickar på Hofgrens vackra hus; men lät av ingenting uppehålla sig.

Hjärtat klappade starkt, när han kom upp på Höbergsgatan och gick in genom en av de norra kyrkogårdsportarne. Tornuret slog med detsamma fullt.

Mannerskog hittar verkligen skrinet; och historien vecklar sig sedan vidare i en lite märkligt vag, resonerande och skräckromantisk stil – i andra miljöer än Stockholm.

Med Södermalm på babordssidan och Djurgården akteröver färdas vi

nu in mot Gamla Stan, där huvuddelen av *Herrarne på Ekolsund* utspelar sig. Romanen utkom 1847 och hör också den till de bortglömda delarna av Almqvists författarskap. För oss är den emellertid av största intresse. – Grevarna Thott från Ekolsunds slott spelar huvudroller i en berättelse fylld med intriger, mord och eldsvådor. Tiden är mitten av 1700-talet, en stor del av förloppen utspelar sig nattetid i Stockholm och innehåller detaljerade beskrivningar av stadens gränder, platser och hus. – Att träda in i texten är att omedelbart vara där och då – detta är inledningsavsnittet:

Sent om tisdagsaftonen vandrade en lång man, omsorgsfullt insvept i sin kappa, framåt Svartmangatan, förbi Tyska kyrkans östra gallerport, trädde rakt öfver Tyska Brunnspan och steg utför Bennikebrinken. Här mötte på venster ett ganska gammalmodigt, högt, rödt hus, hvilket ännu finnes. Byggnaden sjelf böjer sig efter brinken. Likväl kallas den hvarken röda eller runda huset; utan bär, helt martialiskt, namn af ”Hvita Björn”. – Orsaken till denna benämning var, att i husets nedre våning af ålder befann sig ett frejdadt spiskvarter, som synnerligen i kung Fredriks tid blomstrade, och som bekommit sitt högnordiska namn efter fäderneslandets starkaste ombud bland djuren. När den långe man, hvarom vi tala, kom fram mot porten af detta hus, drog han sin yfviga kappkrage ännu högre öfver öron och kinder. Han nalkades portklappen med mycken varsamhet. – Sedan han inträdt, stack han ännu en gång hufvudet ut genom porten och såg sig förstulet om till höger och venster. Men då han i Bennikebrinken ingenting upptäckte, som oroade honom, fortsatte han sin väg in i huset.

Längre fram, i det tjugoförsta kapitlet, ”Ett skönt fruntimmers räddning”, stegras dramatiken ytterligare med vad som förefaller vara en mordbrand i ett hus vid Stora Nygatan. Fruntimret räddas av en tysk fänrik, huset brinner ner och en hätsk dialog utspinner sig. Bakelse-Jeanna, en stursk käring, siar att detta hus aldrig mer kommer att byggas upp igen:

Så gack! Men det må ni veta, ni långe man, att emedan rätten har sin

gång, skall detta hus aldrig mer uppbyggas, utan tomten här skall stå öde och tom till evig tid. [...] Kom hit ni om trettio år härefter, eller kom om femtio, kom om hundra år, och gå här emellan Diderifix- och Sven-vintappargränd, så skall ni få se en slät plats just här: ja, slät som min haka!

Också här har Almqvist facit i hand. Tomten är fortfarande obebyggd där den ligger inklämd mellan de två gränderna djupt i kvarteren mellan Stora Nygatan och Västerlånggatan.

På ett annat ställe i texten återfinner vi greve Thott när han nyss lyckats göra sig fri från ett farligt sällskap:

Herr Clas, som afskydde och föraktade det sällskap af gatströvarer, hvori han sett sig inblandad, vek om nästa gatuhörn, för att så mycket förr och säkrare komma hela partiet ur sigte. – ”Förargliga händelse!” sade han till sig sjelf. ”Men jag hoppas att sådant ej ännu en gång skall hända mig. Får jag se? Gud låte mig ej ånyo hafva gjort misstag på tvärgata här? Infama, nedriga smutsiga passager! Och detta träffar man i en hufvudstad? Vore jag konung, så skulle jag utrota alla gränder!”

Redan 1625 hade en eldsvåda förstört bebyggelsen på Stadsholmens sydvästra del. De nyuppförda kvarteren längs Stora och Lilla Nygatan hade getts en helt ny skala och en form som mer stämde med Flemings stadsplan. Kanske var det därefter en inte alldeles ovanlig tanke att man enligt samma principer radikalt borde sanera bort det medeltida mönstret av gränder och smala kvarter i Gamla Stan. I själva verket föregriper greve Thott i sin monolog ledamoten Rudbergs förslag i Stockholms stadsfullmäktige 1860 om en fullständig omreglering av Staden mellan broarna; lyckligtvis lades förslaget efter debatt till handlingarna.

Även Nedre Norrmalm får här, i tolfte kapitlet, ”Möte med en obekant”, sin beskrivning hos Almqvist. Det är åter natt, gatubelysningen en måne. Vi bör tänka oss Brunkebergsåsen högre än idag – där Gallerian nu sträcker sig låg då Smedjegatan. Det är tiden före gamla Klara:

Han bodde på Stockholms norra malm, och måste således tillryggalägga en temlig väg från Westerlånggatan. Han hade redan be-trädd trädbron, som gick öfver Norrström, kommit fram till Casten Hoffs och vikit af på den lilla gatan, som här vid hörnet bar upp emot Brunkeberg. Detta var högt på den tiden. Öster derom slingrade sig en gata, med små hus för smedjor och andra verkstäder, jemte boningar för handtverkarne sjelfva och deras familjer. Dessa hus vände bakgårdarne mot Brunkes berg eller rättare sandås; men framåt visade de små façader, här och där trefliga nog, mot gatan; hvilken efter de flesta verkstäderna fått namn af Smedjegatan. – Grefve Robert bodde väl inte vid sjelfva Norra Smedjegatan, men gick denna väg såsom ginast att komma fram till nya Styckgjuteriet, i hvars östra backe, nedåt Regeringsgatan, han egde sin boning.

Det bör alltså ha varit i Hamngatsbacken greve Robert bodde. Minns ni den? – I trakten av Herculis backe övrraskas greven av en mystisk förföljare i bredbrättad hatt och mask. En snusdosa av guld blänker i månskenet och efter en lång palaver tar sig greven en pris och nyser så det ekar i gränden. ”Det måste vara äkta havannah.”

Gatubelysningen på romanens tid följde en kunglig förordning från 1681, där fastighetsägarna ålades att hålla lampor brinnande på sina hus under angivna timmar varje afton. – Faran för bränder gjorde emellertid att förbud mot facklor infördes vid mitten av 1700-talet. Man övergick gradvis till oljelyktor, s k ”vargögon”, som glimmade om natten, framför allt på Riddarholmen, kring Slottet och på Norrbro. Överståthållaren gav anvisning om lyktornas tändning, släckning och skötsel, som ombesörjdes av lykttändarskrået. 1820 fanns det 3 500 lyktor spridda på Stadsholmen och malmarna.

Vi har nu rört oss över Saltsjöns vatten längs Skeppsbron och Gamla Stan, framför oss ligger Norrmalm – också den platsen för stora och små händelser hos Almqvist.

I folklivsberättelserna, där det mesta utspelar sig i staden utkanter eller ännu längre ut i en landsbygd han säkert kände lika väl som själva staden, hamnar vi stundtals innanför tullarna. Kvast-Lisa i *Grimstahamns nybygge* säljer granris till Stockholmsjungfrurna på Hötorget.

Carl Akrell, Plan af Stockholm (1805)

En av personerna i *Ladugårdsarrendet* har sin boskap på sommarbete på Ladugårdsgärdet, men bor själv på Norrmalm: ”från Oxtorget löper en gata mitt över Malmskillnaden ned åt Hötorget till, och denna gata kallas Oxtorgsgatan. På vänster hand, i grannskapet av det stora bryggjarverket, bodde herr Holmelin, en man, icke vaktmästare, icke heller högre ämbetsman, men en utmärkt hygglig och förständig person. Hans yrke bestod uti att hålla kor.”

Framför allt erbjuder Norrmalm de viktigaste scenerna för händelseförloppet i *Drottningens juvelsmycke*, historien om Azouras Lazuli Tintomara (1834). Den utspelar sig delvis på Kolmården, delvis i Stockholm – just här vid nuvarande Gustav Adolfs torg, där gamla Operahuset låg, uppfört efter ritningar av Carl Fredrik Adelcrantz och rivet 1892. Det är alltså inte samma byggnad som då, men den låg just här, i det yttre en pendang till Arvfurstens palats (nuvarande UD) på andra sidan torget.

Gustaf III intresserade sig inte bara för Operahusets arkitektur och för scenografin utan också för teaterlivet, spelet, dramernas innehåll. Han deltog själv som skådespelare, skrev flera pjäser, bland vilka den lyriska tragedin *Gustaf Wasa* väl är den mest berömda. – Jämför man Adelcrantz’ ursprungliga ritningar till Operan med en uppmättningsritning från 1809, kan man se vilka förändringar som, främst på konungens eget initiativ, gjordes under själva byggnadstiden. En intressant detalj är att konungens egen svit, där han gärna uppehöll sig, hade getts en intern förbindelse med utrymmet bakom kulisserna. Han hade alltså möjlighet till direkt kontakt med logerna, scenfolket, själva skådespeleriet.

Almqvist måste ha varit väl bekant med Operahusets innandöme. Den centrala händelsen i dramat om Tintomara är mordet på Gustaf II under Operamaskeraden den 16 mars 1792. Tintomara antyds vara halvsyster till den blivande Gustaf IV Adolf och dotter till den tidigare uppburna balettdansösen Clara. Hela sin barndom har Tintomara levt i den fiktiva värld som miljön på Operan, teaterkulisserna, dräkterna skapar. Hon är androgyn och väcker med sin undflyende skönhet passion både hos kvinnliga och manliga företrädare för det stockholmska

adelskapet. En del av dessa är inblandade i sammansvärjningen mot konungen; systrarna Adolfine och Amanda hör till periferin av kretsen kring Anckarström.

Efter konungamordet söker Adolfine flyktvägar ut ur Operahuset för att undvika att hamna i polisens händer. Hon tar sig klättrande fram bland kulisserna:

... Hon upptäckte det ena trästycket efter det andra att stiga på; höll sig oftare fast med händerna, än hon med säkerhet vilade på de stegfötterna gjorde, och kom slutligen uppför kulissten till en kant – en härlig taklist av dorisk ordning! – men nu murken, så att ett stycke därav brast för flickans fot. Adolfine såg livsfaran för ögonen och var nära att falla utför, då hon händigt fattade tag i ett moln, vars ljusgrå rand svävade över ett träd. Lyckligtvis fann hon molnet av så friskt och gott virke, att det höll att stiga på. [...] Varest hon i sceneriets otaliga labyrinter kunde befinna sig, visste hon ej. Hennes önskan var att träffa någon av husets större trappgångar, och så komma utföre till Norrmalmstorg eller Jakobs plan. [...] Förgäves. [*Tintomara kommer här till hennes hjälp:*] ”Nu är tid!” sade Tintomara, reste sig ändå högre i soffan, utsträckte handen mot en tavla, som hängde på väggen, knackade på en lummig ek, varvid en liten blindlucka i tavlan öppnades, och framtog därur en nyckel. Straxt gick luckan åter ihop och ekkronan bar sina gröna löv sammanhängande som förr. ”Kom!” – Adolfine var ej sen att följa. De skyndade ut genom den andra kabinetsdörren; den, varigenom vilken Adolfine först inkommit. Snabbt hoppade de förbi teaterrustkammarens alla härligheter och den lavendeldoftande kaminen. [...] Efter en stund märkte Adolfine, att stengolvet, som de trädde fram på, gick utför utan att hava trappsteg. [...] Hon visste ej, att hon helt enkelt befann sig i kongl. teaterns hästtrappa, och att det ingen olycka var att komma ut på södra sidan av huset. [...] Nu stodo de i den lilla södra porten vid hästtrappans slut. Adolfine såg verkligen Norrström likt ett brett skumt bälte ligga för sina ögon, natthimlen var mulen.

Adolfine skiljs så från Tintomara. Hon träffar den flyende Anckarström som håller en rysansvärd monolog nedanför Kopparmatte, dåförtiden uppställd på Packartorget (nuvarande Norrmalmstorg).

Sophia Ahlbom, Plan-karta öfver Stockholm (1838), detalj

– Till historien fogas här Tintomaras tillgrepp av Drottningens juvelsmycke. Smycket förkommer och Tintomara lever därefter ständigt inkognito eller på flykt. I 12:e bokens 9:e scen vill hon undkomma Reuterholm, gömmer sig först i Klara kyrka och lämnar sedan staden via gatorna norrut. Almqvists beskrivning är noggrann, man kan lätt följa hennes flyktväg på kartor från början av 1800-talet:

Vart gick den flyende flickan ifrån kyrkan? Hon fortsatte sina steg på Klara norra gata, skar av Mäster-Samuels gränd, Bryggargränd, gamla Kungsholmsbrogatan, och fortfor så långt norra kyrkogatan räckte. Det är allmänt bekant, att denna gata intet reellt slut äger; men längst i norr mot ett plank vidtager ett dike eller jättestor rännsten, på vars ena brädd en smal stig går åt höger, vinkelrätt emot

kyrkogatan. Häromkring växa pilar. Fortfar man längre på stigen åt höger, så kommer man ända fram till den ryktbara Skvalbänken [...] en träbro, som går tvärs över Drottninggatan, och varunder ifrån Holländargatan vissa årstider mycket vatten rinner, eller skvalar, såsom orden i vardagslag falla sig. [...]

Hon betraktade stora Barnhuset utan att dröja, steg uppför Kungsbacken, trädde förbi det sedan så namnkunniga Monbijou [...] Det höga Stjärnkikeriet på sin grönskande, majestätiska kulle mötte henne; men hon lämnade det till höger och gick fram emot Norrtullsgatan. I det hon blickade åt alla sidor, glädde det henne att finna alla platser så tomma. Visst vek en slusk just nu om hörnet vid Drottninggatans slut, och kom även in på Observatoriiplanen; men det oroade henne icke.

Hon fortfor på hela den långa Norrtullsgatan, förbi mynningarna av Karlbergs allé till vänster och Surbrunnsgatan till höger, lämnade Bremerska trädgårdsplanken och fortsatte sin väg. [...] Jag skall icke kunna säga, om punkten, där gatan upphörde att vara stenlagd, var alldeles densamma då som nu: jag tror verkligen, att stenarnes upphörande ägde rum ett bra stycke tidigare på 1790-talet, och att det först under innevarande århundrades första tredjedel blev gatu-beläggningen förbehållet att göra det ytterligare framsteg härstädes, vi nu förmärke; men varhelst slutpunkten då befann sig, så är det emellertid visst, att en känsla av *ack!* gick igenom vandrarinnsans fötter, när hon nedsatte dem på ostenlagd grund, ej emedan de gjorde ont, men hon påmindes om hur landet smakade.

Tar vi steget ut ur romanen kan vi i stället följa Anckarström. – Efter domen för kungamordet fick han stå vid skampålen på Riddarhustorget, Hötorget och Nytorget. Själva avrättningen ägde rum vid Skanstull.

”Kopparmatte”, under vilken han sitter i dramat, hade 1776 flyttats från Stortorget till Packartorget. Det var en påle som syntes vida omkring och som kröntes av spögubben eller det s k justitiebelädet. Fastbunden fick den dömde där slita spö om han var man, ris om kvinna. Längre fram i Stockholms historia flyttades Kopparmatte till Träsktorget (eller Roslagstorg) som inte finns längre. I maj 1833 föll Kopparmatte ner från spöpålen. Och spöslitningen upphörde.

Almqvist själv dömdes ändå till pålen sedan han mot sitt nekan-
de fällts bl a för försök till giftmord på procentaren von Schewen. –
Han bodde vid den tiden i ett hus på Stora Nygatan 21 som hörde
till Aftonbladet där han varit skribent sedan 1839. Tisdagen den 11
juni 1851 klockan 5 på morgonen lämnade Almqvist Stockholm, som
han aldrig skulle återse. Hans familj trodde att han for till Uppsala på
några dagar. I stället tog han – i Sara Videbecks fotspår – en ångbåt
från Riddarholmskajen för en färd genom Mälaren. Därefter for han
med diligens tvärs över Sverige till Göteborg, dit han anlände två
dagar senare. Via Göteborg–Helsingborg–Helsingör–Köpenhamn–
Bremen anlände han till New York den 22 augusti 1851.

Rådhusrätten i Stockholm dömde honom den 26 juni 1854

att såsom bedragare ställas för en påle i halsjern på torg att skämmas
i två timmar och derefter straffas med arbete vid någon kronans
fästning i tre år, hvarjemte, intill dess Almqvist återkommer och do-
men å honom verkställas kan, hans namn, brott och straff skola på
en tafla å påle utsättas.

Han kom emellertid aldrig tillbaka till Sverige och Stockholm. Efter
den långa vistelsen i USA återvände han till slut till Europa. Han avled
i Bremen 1866.

FÖREKOMMANDE CITAT har hämtats ur följande upplagor:

Det går an (1839), *Samlade verk* 22, utgiven av Johan Svedjedal (2011), s 11f

”En promenad i Stockholm. Besöket hos Moster Elsa (1)”, *Aftonbladet* 7/1 1840, ur *Journalistik I*, utgiven av Bertil Romberg (1989), s 128, 130 och 132f

Amorina eller Historien om de Fyra (1839), *Samlade verk* 18, utgiven av Bertil Romberg (2000), s 326 och 328

Syster och bror. En af Stockholms hemligheter (1847), *Samlade verk* 29, utgiven av Lars Burman (1999), s 6

Herrarna på Ekolsund, del 1 (1847), *Samlade verk* 30, utgiven av Anders Öhman (1997), s 126

Smaragdbruden. Följderna af ett rikt nordiskt arf (1845), *Samlade verk* 27, utgiven av Bertil Romberg (2001), s 50f

Herrarna på Ekolsund, s 14f

Ibid, s 210f

Ibid, s 86f

Ibid, s 108f

Ladugårdsarrendet (1840), *Samlade skrifter XII*, utgiven av Algot Werin (1923), s 187

Drottningens juvelsmycke (1834), *Samlade verk* 6, utgiven av Lars Burman (2002), s 75–88

Ibid, s 264f

Axel Hemming-Sjöberg, *Rättegången mot C.J.L. Almqvist* (1929), s 185

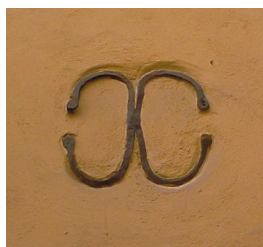
ANNA-KARIN PALM

En kväll i Dårhuset

EN KVÄLL NÄR jag satt hemma och läste knackade det med ens på dörren. Det regnade ute, jag väntade ingen, men när jag öppnade stod två välbekanta figurer i trappan. ”Kom in”, sade jag, ”vill ni ha kaffe eller öl eller kanske lite te med citron och honung?” ”Te blir utsökt för min del”, sade Love, ”men vår vän här vill nog ha öl, är jag rädd.” Erik Johan verkade redan ha fått vad han tålde, han hängde tungt på Loves arm och sjönk stönande ner i min soffa, men jag hämtade öl och tog de vackraste tekopparna med guldkant. ”Här har du ju det riktigt rart!”, sade Love och såg sig vänligt leende om i mitt hem, ”men tänk ändå – hyreslägenheter i Danvikens Dårhus! Hör du deras röster något?” Hans klara ögon mötte intresserat mina. ”Tja, det händer väl”, sade jag undvikande. Det är underligt nog att bo i ett Dårhus, man behöver inte prata om det också. ”Förruttnelse, hasta...” sluddrade Erik Johan och slickade långsamt skummet av ölen. ”Hon kommer, hon kommer nog ska du se!” skrattade Love och puffade till honom så att han höll på att falla framstupa över bordet. Det glimmade till under hans tunga ögonlock men han sade inget. ”Så, ni umgås fortfarande?” sade jag. ”Det händer”, sade Love, ”vi tar en tur och en tår ibland för gammal vänskaps skull. Och hur går det för dig? Vad är det jag hör om dueller och dubbeljalousier, om storm kring lockarna och eld i hjärtat?” ”Äsch”, svarade jag och kände till min förtrytelse att jag rodnade, ”det där är överdrivet. Jag försöker arbeta och hålla mig stillsam, men du vet hur det är när man har ett hjärta fullt av längtan och tar allting på intensivt allvar.” Han suckade lätt och strök sig över den höga pannan. ”Ja, jag vet, min vän”, sade han, ”var finns den sjö där man i frid och ro kan drunkna – allt det där, jag vet hur det är. Men det är inget annat att göra än att uthärda.” Jag nickade, och vi drack litet av teet, kopparna klirrade mot faten. Erik Johan hade redan tömt sitt ölglas och satt nu hopsjunken mot soffans kuddar, tung och slö. Jag sneglade på Love,

han verkade lugn och fridfull i kväll. Jag tog ett djupt andetag: ”Jag har länge velat fråga dig en sak – den här driften att skapa berättelser av allting, är den inte litet farlig?” Han rynkade sina mörka ögonbryn men teg och såg på mig, så jag fortsatte: ”Man tycker att allting hänger samman, livet och berättandet och glädjen när orden blir kött, men ibland blir jag rädd för det omåttliga i själva begäret, rädd att man kanske går vilse i berättelserna så att man förlorar något av livet. Tror du att det finns en sådan motsats?” Han var allvarlig nu och såg ut genom fönstret där regnet föll över höstlöven. ”Om bland tusen stjärnor...” mumlade han och såg sedan mjukt på mig. ”Det är ensamheten också, eller hur? Men jag kan tyvärr inte besvara din fråga.” ”Det är som ett tvång”, sade jag, ”ibland älskar jag det och ibland hatar jag det, men jag kommer inte undan.” Vi hade nog båda helt glömt av honom, men nu satte sig Erik Johan med ens upp i soffan och sade med klar röst: ”Adla du till frihet detta tvång!” Sedan sjönk han mjukt ner på sidan och föll ögonblickligen i sömn. Love och jag betraktade honom med stor häpnad. Det slutade regna just då, och en stund senare kom stjärnorna fram på himmelen.

(ur *Lekplats*, Bonniers 1999, s 71 ff)

IDA PETTERSSON

Tintomaras spegel, följeslagare och gömma

Jag är uppvuxen både i och utanför Norrköping. Under mina tonår bodde jag i Krokek och vistades mycket i skogarna kring Kolmården och marmorbrottet. Inför uppdraget att konstnärligt gestalta entrén till Klingsborgsskolan i Norrköping återvände jag dit och fascinerades åter av den storslagna, mystiska skogen fylld av märkliga hål som marmorbrytningen har skapat. Som tonåring brukade vi bada i brotten som om de var stora swimmingpooler mitt ute i skogen. Där fanns det också fullt av grottor, tidigare bebodda av rövare, och vi fick höra att det bodde ett naturväsen där som hette Tintomara.

Tintomara beskrivs i Carl Jonas Love Almqvists roman *Drottningens juvelsmycke* från 1834. Boken författades bland annat i det lilla lusthuset Tittut i närheten av marmorbrottet. Den androgyna Tintomara beskrivs ibland som kvinna och ibland som man. Hen står på något sätt över människan, är både man och kvinna, natur och kultur, gott och ont samtidigt. Hen har inte själv förmågan att älska men alla som möter hen blir våldsamt förälskade och faller i stor olycka. Förutom upplösningen av könsgränser behandlar boken också andra frågor om identitet, tillhörighet och transformation, lika aktuella för tonåringar nu som då.

Något jag också utgått ifrån är rätten till trygghet, fantasi och lek. Utanför min lägenhet i Johanneshov finns en liten skogsdunge med en lekpark. På dagarna är den fylld av små barn som leker, men på kvällarna fylls den av tonåringar. De har precis som de små barnen och vi vuxna fortsatta behov av lek och eget utrymme trots att de är på väg att lämna barndomen. Därför har jag tittat närmare på rumsligheter där man kan leka, ta skydd och gömma sig.

För gestaltningen till Klingsborgsskolans entré har jag utgått från historien om Tintomara och mina egna upplevelser av naturen kring marmorbrottet. Detta har sedan avvägts mot platsens och arkitektu-

Foto Erik Granseth

Foto Ida Pettersson

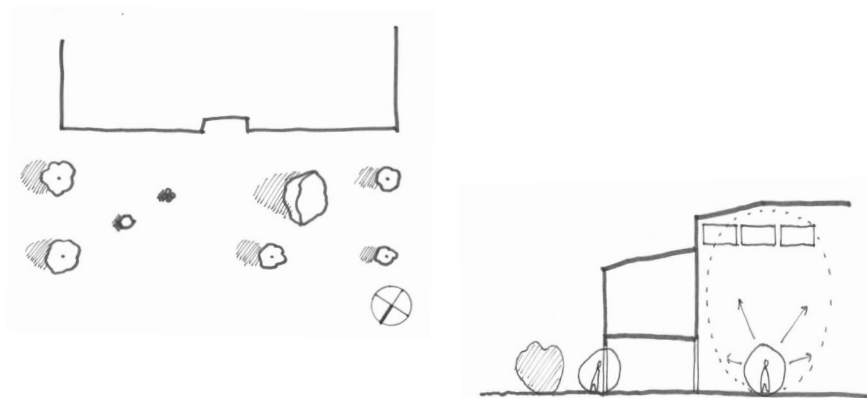
rens beskaffenhet och de ungdomar och personal som ska vistas där. Förslaget innehåller tre stycken skulpturer ställda i en installation: *Tintomaras spegel*, *Tintomaras följeslagare* och *Tintomaras gömma*.

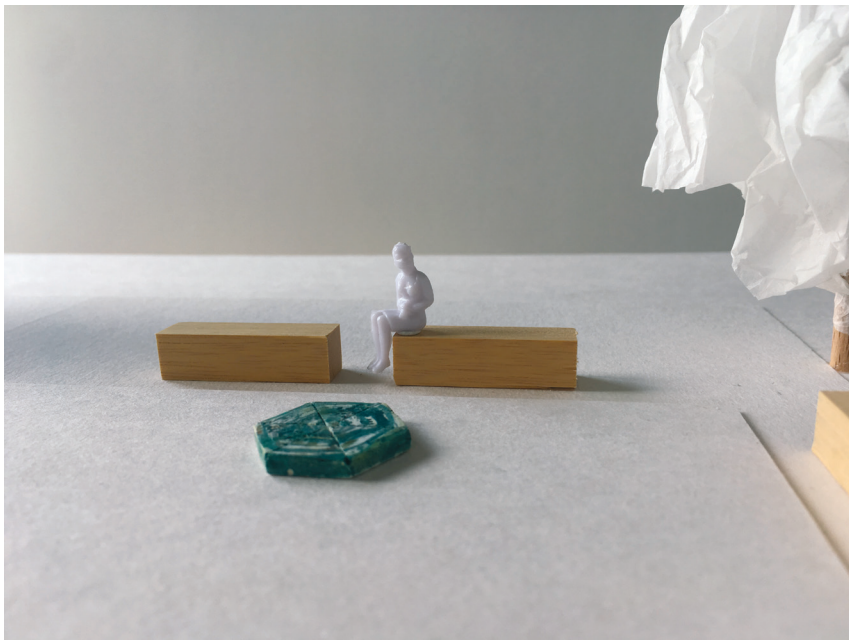
Klingsborgsskolan är byggd på 1950-talet i gedigna material och tidstypiskt ljusgult tegel. Skolan hade ursprungligen flera entréer som man nådde direkt via marknivån utan några trappor. Man skulle kunna se denna arkitektur som demokratisk, en byggnad man lätt går in och ut ur och där kunskap är lättillgänglig för alla. Det arkitektoniska språket är fyrkantigt, såväl byggnader som stensättning utanför entrén är uppbyggd av rektanglar.

Släktingar från Norrköping har berättat för mig att entrén till skolan tidigare var via gården, i söderläge. Nu när entrén är flyttad till nordvästläge har jag undersökt hur man kan jobba med placering och höjd av skulpturer för att få bästa möjliga ljusförhållanden.

För att få en varierad och komplex rumsbildning har jag valt att jobba med flera skulpturer. De många rummen som bildas mellan skulptur, byggnad och bänkar gör entrésituationen intressant och det finns många ställen där man kan hitta sin egen vrå.

Vandringen genom byggnaden från låg entré till högt ljus rum är väldigt fin och något som jag gärna ville behålla. Därför har den högsta skulpturen samma höjd som entrén, och den kroppsliga upplevelsen att gå från entrén och in i byggnaden blir densamma som tidigare.

1 TINTOMARAS SPEGEL

De flesta marmorbrotten är djupa, det största nästan 200 m. På brottkanten syns jordens olika tidslager som böljande gröna och vita strimor. Brotten är ofta fyllda med grönt grumligt vatten som skapar speglingar av omkringliggande natur och himlen ovanför. I verket *Tintomaras spegel* återfinns elementen Kolmårdsmarmor och vatten. På skulpturens botten finns ett tunt lager av vatten som bildar speglingar av dig själv och himlen. Material: Kolmårdsmarmor, betongkärna.

Skulpturen placeras på den ljusa sidan om entrén, vid de befintliga bänkarna. Det ljusa läget hjälper till att skapa reflektioner i vattnet. Kolmårdsmarmorn minner om en annan tid och kopplar oss tillbaka till den tid när skolan byggdes. Här kan man vila och sitta ned en stund.

2 TINTOMARAS FÖLJESLAGARE

I boken om Tintomara dras hen mellan fyra olika poler, två män och två kvinnor. Detta mönster symboliseras av spelkortet spader fem som dyker upp vid flera tillfällen i berättelsen. I verket *Tintomaras följeslagare* finns också denna symboliska identitetssplittring. När du speglar dig i dess runda klot delas din spegelbild upp i fem likadana porträtt, en för varje boll och varje identitet. ∴ Material: Rostfritt stål.

Den blanka ytan drar besökare till entrén och skapar riktning på platsen. Reflektionerna är förvrängda som i en skrattspegel; med ett leende går man in i skolan.

3 TINTOMARAS GÖMMA

För att skapa möjlighet till lek och skyddade platser har jag gjort ett skydd som man både kan klättra på och gömma sig i – *Tintomaras gömma*. Formen kommer från en uppförstorad vril eller masurskål. Skålarna tillverkas av utväxter på träd, bildade av ett virus. Skulpturen blir en slags förskjutning av det naturliga då materialet är hämtat från naturen men ser onaturligt ut. Material: Vit fiberbetong, rostfritt stålskelett.

Skulpturen är vriden så att dess insida med sittplatser ligger i sol. Utsidan är vänd mot gångvägen och bildar en vägg som leder mot entrén. Den organiska formen bryter mot skolans fyrkantiga arkitektoniska språk och skapar ett intressant möte. Skulpturen aktiverar platsen. På den kan man klättra, i den kan man sitta och gömma sig.

Samtliga skisser, modeller & modellfotografier Ida Pettersson

Medverkande i detta nummer av Almqvistiana

BJÖRNER TORSSON är författare, arkitekt och poet, med debut 1964 på Cavefors förlag, därefter tolv diktsamlingar på Bonniers. Forskare och lärare på KTH under 30 år. Senast publicerad med essäboken *Liten sinneslära* (Tragus Förlag, 2019) och textsamlingen *Vara sten i sin sko*, Nirstedts våren 2020.

ANNA-KARIN PALM är författare och frilansande kulturskribent, aktuell med *"Jag vill sätta världen i rörelse". En biografi över Selma Lagerlöf* (2019). Hon har sedan debuten 1991 gett ut ett tiotal böcker: romaner, novellsamlingar, barnböcker och essäer. Romanen *Snöängel* från 2011 är skriven i inre dialog med Almqvists *Drottningens juvelsmycke*.

IDA PETTERSSON är konstnär med magisterexamen i fri konst från Kungl. Konsthögskolan och kandidatexamen i arkitektur från Kungl. Tekniska högskolan. Hon har gjort offentliga utsmyckningar i bl a Örebro och Botkyrka. Hösten 2020 invigs hennes konstnärliga gestaltning av Tintomaraberättelsen på Klingsborgsskolan i Norrköping.

